

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 25. februaria (poznozimna) 1852.

List 16.

Narodna pesmica iz Poljan od Kupe.

Zapisal kakor čul Marko Kobé.

Materin svét.

Majka hčerko mlado svetovala:
Ne pij, hčerko! vina rumenega,
Ni ne ljubi lica junačkega,
Ker je junak vera i nevera:
Zvečer ljubi, zjutra ti se hvali,
Da je ljubil na vero divojko.
Bolje bi mu cerkvo razgraditi,
Neg divojko na vero ljubiti;
Cerkva bi se sopet zagrabila,
I še lepša neg' je prva bila;
A divojka vere ne dobila,
Niti vere ni poštenja svoj'ga.

Neg' devojko (kakor devojko). — Niti vere ni poštenja (ne vere ne poštenja).

Priporočilo hmelja.

S hmeljem se naši kmetovavci premalo pečajo. Ni scer vsaka zemlja za-nj, in tudi ne vsaki kraj, vunder kjer imajo kmetovavci globoko in močno zemljo in ne razsajajo prehudi vetrovi, je dober kraj za hmelj.

Vsak previden kmetovavec mora vediti, da ni varno, če se na pridelk le eniga sadú preveč zanaša; tak je enak tistimu, ki v lotrii na eno številko vès denar postavi. Pametno je tedaj, da si prizadeva na svojim zemljišu za več sort pridelkov, da, če kakošno leto eden spodleti, mu drug donese.

Zato je posebno dobro, ako ima kmetovavec na svojim zemljišu različne pridelke, ker eno leto je temu sadu bolj primerno, drugo družimu. Tako se poravná pičli pridelk eniga sadú z bogatim družiga.

Zraven žita in vina je pa ravno hmelj tisti sad, ki bi to posebno lepo poravnal.

In vunder se pri nas celò malo hmelja prideluje!

Čvetero vzrokov je, s kterimi se naši kmetovavci izgovarjajo, da ne sadé hmelja.

Eni mislijo: žlahni hmelj se ne obnaša dobro, kjer je kraj prevetroven; — drugi pravijo: koli ali rante za hmelj so predragi, — tretji terdijo, da hmelj preveč dela prizadene, — in še drugi, da cena njegova ni stanovitna.

Da so naši kraji večidel (zunaj tistih, kjer huda burja brije) za hmelj pripravi, se iz tega vidi, da divji hmelj vidimo pogostama po germovji se ovijati.

Res je, hmelj potrebuje zavetja, in bolj ko je v zatišji, bolje se obnaša. Naše slovenske de-

žele imajo pa mnogo taci krajev, ki so po hribih in gričih in gojzdi obvarovani hudiga piša. Po ravninah se bo hmelj že tudi sam varoval, ako ga le prav sadimo. Postavimo na hmeljiše prek vetra kòle v 2 ali 3 verstah gosto in da so močni in da presežejo na visokosti druge verste, in če 3 ali 4 čevlje pod verham privežemo na-nje s slamo ali verbami poprečne kòle (počez), po kterih se hmelj ovija, bomo dobili tako gosto germovje, da ne bo mogel veter skozi. Če je hmeljiše veliko, se na vsacih 20 sežnje narazen spet tako naredi, in če stori vsak sosed na svojim hmeljišu tako, bojo hmeljiša tudi v bolj vetrovni krajih dobro obvarovane.

Okoli hmeljiš in med njimi se da z velicim pridam tudi mnogoverstno drevje, tudi žlahno sadje zasaditi. Divje drevesa dajo gospodarju kòle za hmeljiše, sadno drevje pa sadú, — in hmelj, ki že prvo leto po zasajenju blizo 3 sežnje visok sam senco dela, bo sadnimu drevju, da ga vročina ne posuši, dobro služil.

Na tako vižo bo v planih ravninah zasajenje hmelja in sadniga drevja veliko dobička doneslo, ako je zemlja za-nj: namreč da je za 3 čevlje globoka in da ima scer potrebne lastnosti, v kterih se hmelj dobro obnaša; hmelj potrebuje močno zemljo, kakor nemška detelja ali metelka (Luzerner Klee) ali kakor pšenica ali rž, in da zemlja ni povodnji podveržena, ali saj taka, da se voda kmalo in popolnoma odteče.

Kar stroške za kòle vtiče, so blizo na pol višji, kakor so letni stroški za kole v nogradih, — in v taci krajih, kjer lesa manjka, znesó koli zares veliko, — kjer je pa obilo lesa, so stroški za nje na pol nižji. Tak kol pa terpi tudi 10 let in še več, in po tem je še za rabo pri novo zasajenih hmeljiših in poslednjič se dajo še v nogradih porabiti.

Ta dragina kolov v krajih, kjer lesa manjka, pa zadene pridniga kmetovavca le pervikrat, ker se bo za prihodnje potrebe sam s kolmi preskerbel, ko si bo deloma taci dreves zasadi, ki hitro rasejo, deloma pa taci, kterih rast je počasna, kakor so akacije, brest ali lóm (Ulme oder Rüste), jesen, breza, jela, smreka, bór, mecesen; hitreje rastejoče pridejo poprej za rabo, med tem zrastejo tiste, ki so bolj počasne.

Kdor si sam kole prideluje, mu bojo za tretji del boljši kup prišli. Na 1 oralu zasajeniga drevja si bo vsako leto lahko 130 kolov napravil.

Na to vižo, in če se hmeljiša na enkrat prevelike ne zasadijo, ampak vsako leto veči, ne bojo stroški na enkrat veliki. (Konec sledi).

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj **X.**

V saboto 28. februaria (poznzimna) 1852.

List **17.**

Prave sreče dom.

(Iz letošnjih »Drobtinic«.)

Kdor kolj pod milim Bogom živi,
Vsaki pač srečen biti želi,
Cesar na troni, kmetič na polji
Prosi od Boga sreče po volji; —
Tud jez jo jišem križem svetá,
Kje nek prebiva, kje je domá?

Tam, kjer cvetlice krasno cvetó,
Mislim, da sreči venec pletó;
Sonce pa revce cel dan pripeka,
Kôsec jim slednič glavce poseka; —
Kodar pa smertna kosa kosí,
Sreče ni prave, jok se glasí.

'Z verta na polje grem jo iskát;
Tam se raduje kmetič bogát,
On si bogato žetev obeta,
Sreča pšenice venec mu spleta; —
Toča prihruje, žito zdrobi
Sreča veselja 'z nive zbežjí.

Ptičke vesele, zelen je gaj,
Mislim, tu ima sreča svoj raj; —
Zima prikima, — ptičke zbežjíjo,
Hribci pod merzlim snegom ječíjo,
Glasa veselja čuti ni več,
Gaj le žaluje — sreča je preč.

V mestih imajo mnogo blagá,
Tamkaj bo sreča naj berž domá;
Res se bogatec tam napihuje,
Pa še več revnih milo zdihuje;
Kjer pa sromaštva solze tekó,
Nihče po sreči baral ne bó.

Cesar mogočen, kakor sromak,
Otrok in starcik, kmet in vojšak,
Srečo si voši, sreče si íše,
Pa le iz lica solze si briše;
Človek do groba sreče želi,
Pa si le prazne pene vloví.

Kje neki ima sreča svoj dom,
Kdo mi pové: kje najdel jo bom? —
V čistimu sercu ona kraljuje,
Serce nedolžno razveseljuje; —
Sreča prebiva v sredi sercá,
V sercu poštenim sreča domá. Virk.

Kmetijske skušnje.

(Pomoček zoper gnjilino krompirja), kteriga v poslednjih Novicah omenjeni Grebensteinski kmetovavec na vso moč hvali, podamo kmetovavcam v poskušnjo, brez da bi bili porok za gotovost njegovo. Ker pa skušnja ni teška, naj se napravi; če ne bo pomagalo, tudi škodovalo ne bo. Imenovani kmetovavec pravi, da mu je ta pomoček že skozi 5 let gotov; on dela takole: „Sred mesca sušca dam krompir za sème na ilovnato zemljo na zrak (ljuft) prenesti tako, da je za čevelj visoko

nasut; tu ostane, dokler ga ne sadim, pa ga večkrat premečem in kar je gnjiliga odberem. Bi utegnilo med tem zmerzovati, naj se s slamo pokrije. Je krompir tako skozi 4 tedne pod milim nebam ležal, se čisto odbere, preden se za sème namenjeni v žaklje dene. Le tisti pa se za sème odbere, ki je zvenel in se zgerbančil (welkt und einschrumpft); vès drug, ki je ostal, kakor je poprej bil, ni za sème, ker je kocenast. Je za sème odbrani krompir že v žakljih, se ne smemo 3 dni muditi s sajenjem, ker sicer krompir predolgo kalí. Tako gleštani sad začne 14 dni pred poganjati, kakor tisti, ki je naravnost iz kleti ali hrama v zemljo prišel. — Imenovani kmetovavec pravi, da je lani 2 žaklja ta ciga krompirja vsadil in ga 21 žakljev pridelal čisto zdraviga. Zraven tega na ravno tistim zemljišu je vsadil tudi 2 žaklja družiga, ki ga je še le 24. maliga travna (aprila) vsadil, ko ga je naravnost iz hrama dobil; čeravno lep in zdrav viditi, je bil vunder pridelk slab; od le 9 žakljev, ki ga je pridelal, ga je bilo 5 žakljev popolnoma černiga in tudi v ostalih žakljih je bil malovreden in le za živino. V tem vidi imenovani kmetovavec očitno spričo, da je nasvetovano ravnanje gotova pomoč zoper gnjilino krompirja. — Veljavniši bi nam bila poslednja skušnja, če bi bil vès krompir ene sorte, ne pa dvojne, kakor je tukaj bilo, ker se zamore misliti, da prva sorta je bila že sama po sebi boljši ali zdravši od druge. Vunder naj se vse poskusi — pravo pa obderží!

Priporočilo hmelja.

(Konec.)

Da delo v hmeljišu veliko stroškov prizadene, se ne more tajiti, ali taka je tudi v nogradu in pri žitu; ker pa se hmelja od leta do leta več potrebuje, bo tudi cena višji šla.

Delavcev se za hmelj blizo toliko potrebuje, kakor za tersje, vunder se jih nikdar manjkalo ne bode, ako gospodar hmeljorejo kakor vinorejo v pravi razmeri z drugim svojim kmetijstvom obdeluje. Sicer so tudi otroci za ropkanje zrelega hmelja dobri.

Kar poslednjič ceno hmelja vtiče, je res, da je premenljiva, morebiti bolj kot žita in družiga sadú; vunder tako, kakor je nekđaj bilo, ko se je cent clo le za 15 fl. prodal, tako ne bo nikdar več, če se ga še toliko pridelá, ker se ga vedno več potrebuje. Če je sedaj letina prav dobra za-nj, se poniža cena tudi na 40 fl., vunder se prodaja velikrat veliko veliko višji, — sedaj je srednja cena hmelja 55 fl. En oral zemlje s hmeljem za-

sajene zamore kmetovavcu 9 centov pridelka dati; če natanjko prerajtamo vse stroške, kaže srednja rajtinga 137 fl. čistiga dobička, ki je kmetovavcu gotov, če previdno hmeljiše obdeluje. Ali pridelala toliko vinorednik na oralu vinograda?

Kdor pa se hmelja loti, naj sadi le nar lepšiga žlahniga, ker samo tak donese dobiček, s slabim mu žuga zguba.

Nekdaj so hmelj skoraj le na Českim sadili, in Česka dežela je prevedovala skoraj celo Europo po niski ceni, cent po 20—30 fl.; poslednji čas se ga tudi na Parskim, Angleškim itd. prideluje veliko, in vunder je sedaj cena trikrat višji od nekdanje zato, ker se ga vedno več potrebuje, in tako bo morebiti še 100 let terpelo, dokler ne pridemo, kjer smo sedaj z vinorejo, ktera le v posebno dobrih legah in pri posebno dobrih sortah kaj dobička donša.

Naprava hmeljiša je gotovo cenejši od naprave vinograda, ker sajenci k večimu ravno toliko veljajo, ko terta, obdelovanje zemlje je pa za hmelj cenejši.

Hmeljiše verže že prvo leto veliko dobička, če se med hmelj repa ali kapus sadi.

Kdor se pa po tem priporočilu naprave hmeljiša loti, naj skerbí, da si le sadi žlahniga, lepo dišečiga, šibkiga hmelja omisli; sicer mu bo taka pela, kakor vinorejcu, ki ima slabe terte, ali vertnarju, ki ima slabe sadne plemena; taki si v dobrih letinah malo pridobijo, v slabih pa imajo gotovo zgubo.

Nar boljši sadike se dobé iz Saca na Českim in iz okolice tega mesta, ki sloví po celim svetu zavolj nar žlahnejšiga hmelja. Ta hmelj, dobro gleštan, se tudi ne zverže, v drugo zemljo presajen.

Naj bi kmetovavci v pripravnih krajih se poprijeli hmelja, — naj bi zlasti vinorejci v tacih ravninah, kjer jim vinoreja ne donša dobička, hmeljiša si napravili in se s terto le v gorice ognili *). Allg. L. u. F. Zeit.

Zgodovinske pisma.

5. pismo

iz Vertovcove „občne zgodovine“ §. 8.

Razkropljeni ljudje postanejo malikovavci.

Pervi očaki so sami darovali za se in za svoje ali pravimu Bogu, ali pa družim zmišljenim bogovam. Ljudje so jih spoštovali in se jih bali, zakaj vverili so se bili ali se dali vveriti, de so taki v posebnih zvezah z božanstvam. Pri vsih bolj omikanih starodavnih narodih so bili darovavci ali duhovniki prvi učeniki ljudstev; odločili so se bili sicer sčasoma zmed njih v svoje verste ali rede, jim postave dajali, jih sodili, zdravili, in izsred sebe jim vladnike postavljali, ki so jih mogli po ravno tistih postavah vladati, ki so jih jim oni sami dajali. Ko so ravno pri tim za se dobro skerbili, vse vednosti in znanstva sebi prihranovali, in jih le v svoji versti ali med sabo skrivoma plodili, so vunder tudi kot učeniki in krotitelji ljudstev njih veliki veliki dobrotniki bili. V drugo versto so postavili vojšake v potrebno brambo domovine in deržave; v tretjo kmetovavce, v četrto roko-

dele in obertnike, in v peto živinorednike ali čednike, ki so zavolj svojih opravil, zlasti pri drobnici, smerdeli, in zategavoljo zaničevani bili. Nikomur ni bilo pripušeno iz ene verste v drugo prestopiti; kar je bil oče, mogel je biti tudi sin, in to rod za rodam. To je bila pa strašna overa ali zaderžik vse visokeji omike; zakaj človeka duh je bil potlačen ali zatert, de se ni dalo napredovati, in de nikomur ni bilo mar kaj več znati od svojiga očeta; torej so se bili vsi taki narodi vstavili na neki srednji stopnji omikanja in so, bi rekel, obderveneli. Vojaštvo je počasi se povzdignilo, duhovstvo spodkopalo, premoč in vlado na se potegnilo. V mnogih krajih vshodnih Indij živé še ljudje do današnjiga dne nepremakljivo v take verste razdeljeni.

Razun pri Hebrejcih je bil pri vsih družih razkropljenih narodih spomin praviga ediniga Boga, stvarnika nebes in zemlje, zginil; od stvarjenja in potopa so živele še med njimi neke, pa zmirej bolj spačene ustne izročnja. Namest Boga molili so dela božjih rok, de se je tako krivoverstvo in malikovavstvo med njimi vkorenilo. V nekterih izhodnih deželah se ponoči zvezde nedopovedljivo lepo lesketajo; tu so si zvezdočastje vpeljali, de so bili sonce, luna in zvezde njih bogovi. Bolj umni Hindostáni ali izhodni Indiani so imeli tisto skrito, čudno in nerazumljivo naravno moč, ktera vse obderži in vlada, vse speljuje in doveršuje, za svojiga boga. Ker je pa niso od sveta ločili in ji lastniga življenja priznali, jim je celi svet prvi in poglavni bog bil. Taki véri ali tacimu modrovanju pravijo panteizem. Ker se pa natorna moč razdeli ali razodene v brezštevilnih posebnih močéh, kterih, postavimo, se ena bliska ali gromí ali treska, druga zemljo pretresuje, ena zarája trave, ali sadje, ali jagnjeta, druga pa grozdje mečí ali v kači giblje; ta misli v človekovih možganih, una pa poje s slavčkovim jezičkam; ena prižene oblake, de deží, druga daja vode iz vira itd. so imeli vsako tako posebno natorno moč za boga. Vsaki taki natorni moči so naredili sčasoma kakšin spominik ali podobo večidel človeško; ljudstvo pa počasi ni več natorne moči, temuč nje spominek ali podobo za boga imelo. Tako so imeli Hindostáni od perviga nar višjiga zmirej doli do nar nižjih brez števila bogov in boginj. Veliko starih narodov je molilo natorne nezapopadljive moči in je po hindostánsko v malikovanje zabredilo.

V Perzio in okolne kraje se je bila v starodavnih časih, pa od drugej, véra dveh glavnih bogov zaplodila; beloboga, od kteriga vse dobro, in černoboga, od kteriga vse hudo pride; eden in drugi sta imela pod seboj velike verste zmirej nižjih in brezštevilnih bogov; vedno sta se med seboj vojskovala, in Perziani so živo verovali, de bo belobog zadnjič černoboga slavno premagal. Pagáni so imeli vsi vgodne, mile in dobrotljive, pa tudi hudobne, nagajive in vkljubne bogove, pa brez de bi kot perzianski v cele vojske vversteni bili. Eni so bili bolj glavni, višji in mogočnejši bogovi in boginje, drugi nižji in manj češčeni.

Greki so se zmišljevali in razodevali od svojih bogov in boginj vse človeške slabosti; njih bogovi so se ženili, in so se bili močno pomnožili — vse po človeško; tudi so svoje perve, večidel zmišljene izobraznike ljudstev, perve iznajdnike potrebnih in zlo koristnih rečí, postavodajavce in junške vojšake bogovam prištevali, in jim božjo čast skazovali. Pri Grekih in Rimcih ni nobeden

*) Če kdo po tem priporočilu želi natanjčnega popisa, kako s hmeljem ravnati, da bo prav, naj nam naznani; radi bomo hmeljorejo obširnisi razložili. Vred.